

יומני בן-גוריון – 1915-1929*

מבצע הבאת יומניו של בן-גוריון לדפוס על ידי המרכז למורשת בן-גוריון נמצא עתה בשלבי הראשונים.¹ עם זאת, הכרך הראשון של היומנים, המקיף את השנים 1915-1920, עומד לצאת לאור בקרוב.

במאמר זה אין הכוונה לנתח את היומנים לעומקם או לחשוף את אישיותו של בן-גוריון, כפי שהיא משתקפת ביומניו. הכוונה לתאר את התפתחות היומנים מ-1915 ועד 1929 באופן כללי ביותר, תוך שימת דגש על השינויים החיצוניים והפנימיים שחלו בכתיבתו במרוצת השנים הללו, ועל הנושאים המרכזיים הנסקרים בהם.

א.

בזיכרונותיו מספר בן-גוריון שהחל לכתוב יומן עוד בשנת 1900, בהיותו בן ארבע עשרה.² באותה שנה יסדו הוא וחבריו בעיירתם פלונסק שבפולין ארגון נוער מקומי בשם "עזרא", שהציב לעצמו מטרה "שידבר אך ורק עברית."³ באותה עת גם שלח בן-גוריון יד בעבודה "עיתונאית", במסגרת ניסיונותיו של הארגון להוציא לאור כתב עת לנוער.⁴ אופייני לאיש שיקפיד בעתיד לתעד בפרטי פרטים את כל מעשיו, שיתחיל לנהל יומן בשעה שעולמו הרוחני-הפנימי מתחיל לרקום עור וגידים.

היומנים הראשונים של בן-גוריון אבדו. הוא נשאם אתו במסעו לארץ ישראל ב-1906 וגם נטלם לקושטא, לשם נסע ב-1912 ללמוד משפטים. בקיץ 1914, לאחר תום הבחינות, שב ארצה לפגרת קיץ, ואת מטלטליו השאיר בבירת האימפריה

- * תודתי נתונה לעמיתי וידידי, גב' נחמה מילוא וד"ר מאיר אביוהר, שעזרו לי בעבודה זו.
1. בישיבה של המועצה המדעית של המכון למורשת בן-גוריון בבית נשיא המדינה ב-24.3.1982 הוחלט להוציא לאור את היומנים, וניתנו הנחיות עריכה. מחבר המאמר סיים את עריכת הכרך הראשון של היומן, המקיף את השנים 1915-1920 והעומד לצאת לאור בקרוב.
2. דוד בן-גוריון, זכרונות, כרך א', תל אביב 1973 (להלן: זכרונות א'), עמ' 12; פגישת דוד בן-גוריון עם עורך "הארץ שלנו", יעקב אשמן, בבית בן-גוריון בתל אביב, 25.11.1963, רישום סטנוגרפי, ארכיון המכון למורשת בן-גוריון, קריית שדה בוקר (להלן: מרב"ג).
3. זכרונות א', עמ' 8.
4. שם, עמ' 11.

העות'מאנית, בבית בשם "תתר פנסיוני". בינתיים פרצה מלחמה העולם, ובן-גוריון לא שב עוד לספסל הלימודים בעיר הבירה.

בארץ שקע בפעילות ציבורית ופוליטית וגם נמנה עם מערכת "האחדות", ביטאונה של מפלגת "פועלי ציון" בארץ. ב-9.2.1915 נאסרו חברי המערכת, דוד בן-גוריון ויצחק בן-צבי, וב-26.2.1915 החליט ג'מאל פאשא, המפקד העליון של הגיס הרביעי של הצבא העות'מאני, לגרשם "מן המדינה וגם מבין כתלי האוניברסיטה." עם מתן צו הגירוש, באה המשטרה לדירה בקושטא והחרימה כל מה שמצאה בה – "כל כתב, מכתבי, יומני וספרי."⁵ את הכשורה המרה שמע בן-גוריון בקהיר מידידו, בוריס, רופא יהודי וקצין בדרגת סרן בצבא התורכי. בן-גוריון הגיע מארצות הברית למצרים ב-28.8.1918 במסגרת הגדודים העבריים. זמן קצר לאחר הגיעו חלה בדיונטריה קשה ואושפז בבית חולים צבאי, שם פגש את בוריס ששירת בבית חולים לשבויים תורכיים. הלא סיפר לו שספריו "...אבדו בקושטא, הממשלה החרימה אותם."⁶ בוריס, הלא הוא ד"ר אהרון בנימיני (בנימינוף), לימים רופאה של גימנסיה "הרצליה", היה מיודד עם בן-גוריון ועם בן-צבי עוד מתקופת היותם סטודנטים בקושטא. בנימיני היה נשוי, ובן-גוריון הרבה להתארח בביתו.⁷ קרוב לזודאי שלבנימיני נודע על גורל הספרים, שכן היה בקושטא בעת שהוחרמו, ואולי אפילו הופקד על שמירתם.⁸

בן-גוריון ביקר שוב בקושטא ב-13-24.8.1923, בדרכו לתערוכה חקלאית במוסקווה כנציג היישוב העברי בארץ ישראל וההסתדרות הכללית.⁹ ביומנו אין רמז לחיפושיו אחר רכושו, וגם במכתבים המעטים שנשתמרו מאותה תקופה – ובמיוחד במכתבים לפולה אשתו מ-14.8.1923¹⁰ ומ-27.8.1923¹¹ אינו מספר על חיפושים כאלה. מכל מקום, בזיכרונותיו כתב בן-גוריון שהבית נהרס ומכל רכושו לא נשאר דבר.¹²

5. שם, עמ' 12.
6. יומן שנת 1918, 7.8.1918, מדב"ג, מיכל יומנים מס. 1.
7. הרברים סופרו לי מפי הרצליה שאלתיאל, בתו של ד"ר בנימיני, בשיחה טלפונית ב-15.7.1982 (השווה מכתבה אלי מ-28.7.1982). ראה גם מכתב אנינה קפלן, מנהלת המוזיאון לתולדות תל אביב-יפו, 21.6.1982, על שיחתה עם בתו השנייה של ד"ר בנימיני, רות ב. לור, תיק המכתבים, מערכת יומן דוד בן-גוריון, מדב"ג.
8. גרסת הרצליה שאלתיאל, ששמעה רבות על בן-גוריון בבית הוריה. לדאבון הלב, כל הניירות של ד"ר בנימיני אבדו לאחר מותו.
9. יומן שנת 1923, מדב"ג, מיכל יומנים מס. 1.
10. אגרות דוד בן-גוריון, כרך ב', תרפ"א-תרפ"ח (1920-1928), כינס וליווה בהערות יהודה ארן, תל אביב 1972, מס. 339, עמ' 147.
11. שם, מס. 243, עמ' 153.
12. זכרונות א', עמ' 13. שבתי טבת, בביוגרפיה של דוד בן-גוריון, כותב ש"לקושטא לא ישוב (בן-גוריון) עוד אלא מקץ עשר שנים. ואז יודע לו, כי כל ספריו ומכתביו עלו

לידינו הגיעו, אם כן, רק היומנים שכתב בן-גוריון לאחר גירוש. הרישום הראשון הינו מ-29.3.1915. מאז כתב במשך כל חייו, והרישום האחרון נעשה ב-19.7.1971, כשנתיים לפני מותו. יוצא אפוא שבידינו רישומי כתיבה המתפרסת על פני המישים ושש שנה. לא כל היומנים השתמרו, כפי שיסופר להלן, וגם בעת שכתב לא הקפיד בן-גוריון לרשום מדי יום, מדי שבוע, ואף לא מדי חודש. ואולם מעבר לזאת, יש עוד פער זמנים אחד, של שמונה עשר חודש, בין היומנים שהוחרמו בקושטא לבין אלה שנכתבו באלכסנדריה ואילך. הרישומים המתחילים שוב ב-29.3.1915 אינם נושאים אופי של התחלה חדשה, לא בצורתם ולא בתוכנם, אלא נראים כהמשך טבעי לרישומים קודמים.¹³ לפיכך, סביר להניח שגם היומנים מתקופה זו אבדו, אם כי אין כל הוכחה, שבן-גוריון אכן ניהל יומן בתקופה זו.

ב.

חלק מכתבי היד של היומנים אבד ונעלם; אלה שנשתמרו מופקדים עתה - לשמירה זמנית - בארכיון ההגנה ומערכת הביטחון בגבעתיים. בארכיון המכון למורשת בן-גוריון בשדה בוקר נמצאים צילומי המקורות. כתבי היד מהשנים 1915, 1917, 1918, 1920 ו-1922 נמסרו בתאריך לא ידוע להדפסה במכונת כתיבה, אולי על ידי בן-גוריון עצמו, ונעלמו. יש יומנים, כמו זה של 1918, הנמצאים בידינו בשלוש נוסחאות מודפסות, השונות זו מזו בהרבה פרטים קטנים. לא ידוע כמה נוסחאות הוכנו מכל שנת יומן, ומי הדפיסן. עם זאת ברור שהבדלי הנוסחאות נובעים מטעויות של כתבנים, אולי עקב חוסר יכולתם לפענח את כתב היד. מכל מקום, בהיעדר כתב היד (נסיבות היעלמותו אינן ברורות), עלינו לסמוך על ההדפסות באופן בלעדי. לצערנו, מהשנים 1916, 1919 ו-1921 לא נשתמרו אפילו הדפסות. ייתכן שבן-גוריון לא ניהל רישום באותן שנים, דבר שאינו סביר כל כך לאור הרגליו, או שכתב היד המקורי אבד לפני שהגיע להדפסה (קיימת כמוכח אפשרות, שהן כתב היד והן ההדפסה אבדו).

לעומת זאת, יש שנים שמהן נשתמרו שניים ואף שלושה סוגי יומנים שנכתבו בו-זמנית. הדבר נובע מהרגליו של בן-גוריון. בתקופות מסוימות נשא על גופו מעין לוח-כיס (calendar) קטן, שבתוכו רשם בקיצור את מעשיו ואת תכניותיו לאותו יום. בנוסף לכך, היה לו יומן-כיס גדול יותר. יומני הכיס האהובים עליו

באש" ראה, שבתאי טבת, קנאת דוד - חיי דוד בן-גוריון, כרך א', ירושלים ותל אביב 1976 (להלן: טבת א'), עמ' 255; ראה גם שם, כרך ב' (להלן: טבת ב'), עמ' 209. דברים אלה של טבת אינם עולים בקנה אחד עם יומניו של בן-גוריון (ראה הערה 9 לעיל) וגם לא עם זיכרונותיו.

13. שבתאי טבת הביע באוזני סברה, שתיאורי השהייה במצרים נעשו באיחור, על סיפון האנייה שהפליגה לארצות הברית. יש סימנים בתוך הטקסט המצדיקים הנחה זו.

היו מתוצרת בריטית, Collin's Royal Diary (one Page for Each Day)¹⁴, ובהם רשם לעתים רישומים מפורטים למדי. היתה להם כריכה קשה, וכן נספחים שונים שהדפיס היצרן ועמודים ריקים ללא תאריך. לעמודים אלה העתיק בן-גוריון תאריכים חשובים לו: ימי הולדת שלו ושל בני משפחתו, ימי פטירה, שנת עלייתו ארצה וכיוצא באלה. הסוג השלישי – העיקרי – הן מחברות בנות המישים עמוד ויותר בכריכה קשה. הן מהוות את החלק המרכזי של אוצר היומנים.

להלן תיאור היומנים שנשתמרו, לפי שנים:

- 1915: יומן-מחברת, 63 עמודים. שתי נוסחאות מודפסות. כתב היד אבד. מכסה את התקופה: 29.3.1915 – 9.12.1915.
- 1916: לא נשתמרו כל רישומים.
- 1917: לוח-כיס, 11 עמודים. הדפסה אחת. כתב היד אבד. מכסה את התקופות: 1.1.1917 – 8.1.1917, 3.11.1917 – 31.12.1917.
- 1918: יומן-מחברת, 15 עמודים. שלוש נוסחאות מודפסות. כתב היד אבד. מכסה את התקופה: 15.1.1918 – 29.12.1918.
- 1919: יומן-מחברת, עמוד אחד. הדפסה אחת. כתב היד אבד. מכסה ארבעה ימים בחודשים ספטמבר-דצמבר 1919.
- 1920: (א) יומן-מחברת, 30 עמודים. הדפסה אחת. כתב היד אבד. מכסה את התקופה: 13.1.1920 – 16.6.1920.
- (ב) לוח-כיס, 13 עמודים. הדפסה אחת. כתב היד אבד. מכסה את התקופה: 1.6.1920 – 24.12.1920.
- 1921: לא נשתמרו כל רישומים.
- 1922: יומן-כיס, 121 עמודים. הדפסה אחת. כתב היד אבד. מכסה את התקופה: 1.1.1922 – 31.12.1922.
- 1923: יומן-מחברת, 192 עמודים ב-2 מחברות. חמש נוסחאות מודפסות. כתב היד השתמר. מכסה את התקופה: 4.8.1923 – 20.12.1923.
- 1924: (א) יומן-מחברת (מכתבים), 50 עמודים בכתב יד. אין הדפסה. מכסה את התקופה: 18.7.1924 – 30.9.1924.
- (ב) יומן-כיס, 266 עמודים. הדפסה אחת. כתב היד השתמר. מכסה את התקופה: 1.1.1924 – 31.12.1924.
- (ג) לוח-כיס, 53 עמודים. הדפסה אחת. כתב היד אבד. מכסה את התקופה: 11.1.1924 – 20.12.1924.

14. באותו סוג יומן השתמש גם ידידו הקרוב של בן-גוריון, יצחק בן-צבי. ראה ארכיון יד בן-צבי, תיק 1/8/46.

- 1925: יומן-כיס, 191 עמודים. הרפסה אחת. כתב היד נשתמר. מכסה את התקופה:
1.1.1925 - 31.12.1925.
- 1926: א) יומן-כיס, 176 עמודים. הרפסה אחת. כתב היד נשתמר. מכסה את
התקופה: 1.1.1926 - 31.12.1926.
- ב) לוח-כיס, 31 עמודים. הרפסה אחת. כתב היד אכר. מכסה את התקופה:
2.1.1926 - 6.9.1926.
- 1927: יומן-כיס, 223 עמודים. הרפסה אחת. כתב היד נשתמר. מכסה את התקופה:
1.1.1927 - 31.12.1927.
- 1928: א) יומן-מחברת, 778 עמודים ב-3 מחברות. הרפסה אחת. כתב היד נשתמר.
מכסה את התקופה: 1.1.1928 - 28.12.1928.
- ב) יומן-מחברת, 121 עמודים, הרפסה אחת. כתב היד נשתמר. מכסה את
התקופה: 5.2.1928 - 15.5.1928.
- 1929: א) יומן-מחברת, 350 עמודים ב-9 מחברות. הרפסה אחת. כתב היד נשתמר.
מכסה את התקופה: 1.1.1929 - 27.9.1929.
- ב) יומן-מחברת, 50 עמודים. הרפסה אחת. כתב היד נשתמר. מכסה את
התקופה: 5.5.1929 - 9.11.1929.

במרוצת שנות העשרים הולכת כתיבת היומנים ו"מתמסדת", הן מבחינת צורתם החיצונית והן מבחינת דרך הרישום והיקפו. בן-גוריון עבר בהדרגה לסוג מחברות קבוע. הגודל הסטנדרטי (אף כי יש חריגים) הוא מלבן שמידותיו 20x15 ס"מ. כריכת המחברות עבה על פי רוב, ורק לעתים רחוקות מעטרת אותן כותרת.¹⁵ הנייר הוא נייר שורות, והעמודים ממוספרים על ידי היצרן או בכתב ידו של בן-גוריון. מ-1923 הוא מתחיל להשתמש במחברות שרפיהן נתלשים (duplicate book). מאוחר יותר יתחיל לכתוב את יומנו עם נייר העתקה. אז יש שיתלוש דף או דפים וישלחם למכותבים שונים. לפעמים המכותב הוא פולה, אשתו, ואז הוטל עליה לשכפל את דפי היומן ולשולחם הלאה. שיטה זאת עדיין אינה אופיינית לשנות העשרים, אך בחירת סוג המחברות מרמזת כבר על ההשתכללות בעתיד. מאחר שמצוי בידנו כתב היד המקורי רק החל מ-1923, אין לדעת באלו מחברות השתמש בן-גוריון קודם לכן. כאמור, המחברת של 1923 עבה, דפיה נתלשים וכריכתה קשה, אך עדיין אין מוצאים בה העתקי מכתבים, או מכתבים שנכתבו בגוף היומן. ב-1924 הופיעה לראשונה ואריאציה של השיטה המוזכרת לעיל: בן-גוריון תולש את העמוד המקורי ושומר לעצמו העתק כרוך במחברת. בן-גוריון הפליג אז באנייה, וייתכן שבשל מחסור בנייר כתיבה, השתמש בדפים מיומנו:

15. על אחת המחברות של 1928 מודבקת מדבקה, ועליה מגן דוד ושמו של בן-גוריון בכתב ציורי.

הרעיון נקלט והתפתח בשנים הבאות (לפעמים תלש דף מיומנו, רשם עליו תאריך ומען והוסיף את חתימתו. כך הפך דף היומן למכתב). ב-1924 נהג בן-גוריון לרשום ביומן-הכיס בתאריך המתאים למי כתב מכתב, אך העתקים לא שמר; יש שלא רשם דבר ביומן – אם כי ידוע לנו ששלח אגרות; יש שהעתיק את המכתב לתוך יומן-הכיס. כלומר, עדיין אין עקביות בשיטתו, שמגיעה לשיא שכלולה בשנות השלושים.

יש לציין, כי בשנת 1924 כתב בן-גוריון את זיכרונותיו ביומן-כיס ולא במחברת – וכך עשה גם בשלוש השנים הבאות. ייתכן שחזר ב-1928 להשתמש במחברת, לאחר שנוכח שיומן-הכיס אינו עונה על צרכיו. עוד בדצמבר-1927 דרש בן-גוריון מעמיתיו, חברי המזכירות בוועד הפועל של ההסתדרות, לנהל יומנים. הוא עצמו כתב ב-1928 שני יומנים: אחד לפני הצהריים (אולי במשרדו), ואחר בערב, כנראה בביתו.¹⁶

בעמוד הראשון או האחרון של המחברות נהג בן-גוריון לסכם את הנושאים השונים הנסקרים ביומן (ייתכן שסיכום זה נעשה מאוחר יותר, אולי רק בשדה בוקר). הסיכום מופיע תחת הכותרת "דברי הימים" או "תוכן" וכיוצא באלה. על דפי השער מופיעים רישומים מגוונים: רשימות אנשים ששאלו ספרים מספרייתו, רשימת פעלים בשפה העברית, שורות של מלים לועזיות, סיכומי הכנסות והוצאות כספיות, סכומים שהוציא על ספריו, חרוזים ודברי שירה, וכן מעין אינדקס של הנושאים הרשומים באותה מחברת.

אל היומן נספחות גם תעודות שונות, שאין להן זיקה ישירה אל הכתוב. ייתכן שבן-גוריון החזיקן ביומן, משום שסבר שכך יקל עליו לאתרן בעת הצורך. ביומן של 1920, לדוגמה, מצוי כתב היד של חיבור בדיעת הארץ, פרי עטו (שהוכן עבור משלחת אנשי מפלגת "פועלי ציון"). אף כי היומן בכללו מעיד על אדם מסודר, לא תמיד הציטין המחבר בעקביות. כך, לדוגמה, בנושא התאריכים: אף כי ניכרת חיבתו לתאריך העברי, אין הוא נאמן לו תמיד. יש שירשום תאריך לועזי בלבד, יש שירשום תאריך עברי ולועזי זה בצד זה, ויש שיסתפק בתאריך עברי. לפעמים הוא מפרט בתאריך: יום, חודש ושנה – ולפעמים הוא משמיט את השנה. לעתים קרובות הוא מציין גם את היום בשבוע וגם את המקום הגיאוגרפי שבו נעשה הרישום. לפעמים הוא כותב שמות מקומות באותיות לטיניות, ואותן מלים משובצות לא פעם בשגיאות כתיב.

לסיכום, היומן משקף מצדו הטכני את ההתפתחות הרוחנית של בן-גוריון: ממנהיג רב פעלים, אך עדיין לא אישיות מרכזית וסוחפת, למדינאי "משכמו

16. טבת ב', עמ' 255. ביומנים של שנת 1928 יש חפיפה ברורה של תאריכים. בדיקת שני רישומים מאותו יום מגלה, כי תוכנם שונה לגמרי, וגם מועד הרישום אינו זהה.

ומעלה גבוה מכל העם". כך גם היומן. מאוסף רישומים בעלי איכות לא שווה, לעתים טריוויאליים ואף בנליים, לכלי עבודה משוכלל ותעודה רבת ערך.

ג.

היומנים, כפי שראינו, מכסים תקופות ארוכות בחיי בן-גוריון, ללא הפסקות כמעט. ככאלה הם מהווים עדות חשובה לאישיותו, למחשבותיו ולמעשיו. בנוסף לכך, אין ספק שיש בהם כדי לתרום תרומה חשובה להבנת כתבים אחרים שלו - זיכרונות, אגרות, מאמרים, נאומים וכדומה.

השינויים באופי היומן מעידים במידה רבה גם על תמורות באישיותו. רישומי היומן בשנים 1915-1920 הם על פי רוב קצרים, ענייניים ומתמקדים בנושא הנסקר. הרישומים הארוכים יותר מאותן שנים הם תיאורי נוף ומקומות,¹⁷ תיאורי חוויות מיוחדות¹⁸ ופרקים "רעיוניים-עיוניים".¹⁹ הם אגוצנטריים במונח הדסקריפטיבי של המלה. התקופה - בעיותיה והדמויות המרכזיות בה - עדיין תופסים מקום שולי. ככל שמתקרבים לסוף שנות העשרים מתמעטות ההתבטאויות הפרטיות-רגשיות. באותן שנים עומד בן-גוריון בראש ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים (הוא חבר המזכירות, ולמעשה, הרוח החיה בה ובמפלגות "פועלי ציון" בתחילה ואחר-כך ב"אהדות העבודה"), והתרכזותו בעיסוק הפוליטי נותנת אותותיה ביומן. מ-1920 ואילך תופסים ההגיגים בנושאים ציבוריים מקום נכבד יותר, והרישומים נעשים יותר ויותר "מסוגננים".

הפיכת היומן לכלי עבודה ולכלי קומוניקציה משפיעה אף היא על היומנים, הנעשים כרסנתניים יותר: היומן של 1929 משתרע כבר על פני מאות עמודים.²⁰ יומני 1920-1929 (תקופת הפעילות ב"אהדות העבודה" ובהסתדרות העובדים) מצביעים על ארבעה תחומי עניין מרכזיים:

1. התחום הפרטי - המשפחה ובעיותיה, מיחושיו הרבים של בן-גוריון, רכישת ספרים, רישום הוצאות והכנסות אישיות ומשפחתיות.
2. התחום הציבורי-מפלגתי-הסתדרותי - פעילות האגודות המקצועיות, ענייני לשכת העבודה, חיפוש אחר מקורות פרנסה וסיוע למובטלים וכדומה.

17. ראה תיאורי הים בזעפו, רישומים ב-6, ב-8, ב-12 וב-13 במאי 1915, ותיאורי אשד הניאגרה, רישומים ב-8 וב-9 ביולי 1915, מדב"ג, מיכל יומנים מס. 1.
18. ראה תיאור הצגת "הבימה" במוסקוה, 18.11.1923, שם, שם. ראה גם תיאור טיסתו הראשונה, 13.9.1924, ותיאור התרסקותו של אותו מטוס, 5.10.1924, שם, מיכל יומנים מס. 2.
19. למשל, הרהורים על מסעו לברית המועצות ועל מות לנין, 16.12.1924, שם, מיכל יומנים מס. 1.
20. השווה את היומן של 1918, המצטמם למחברת אחת, ליומן של 1929 הפרוש על פני עשר מחברות.

3. התחום הציבורי הלא-הסתדרותי – התנועה הציונית והקונגרסים, דיונים עם שלטונות המנדט ועוד.

4. התחום האינפורמטיבי – מעקב צמוד אחר תנועת ההגירה לארץ וממנה – תוך הבאת סטטיסטיקות מדויקות, רישום מפורט למדי של תוצאות מערכות הבחירות; בעת הביקור בברית המועצות – העתקת מאמרים שלמים שהתפרסמו בעיתונות המקומית.

כתיבת היומן שירתה את בן-גוריון בכמה מובנים:

א. ככלי עזר פקודותי – לרישום מעשיו מדי יום. יסוד זה בולט במיוחד ביומן הכיס.

ב. ככלי עזר ארכיוני.

ג. ככלי קומוניקציה עם שותפיו לעשייה הפוליטית.

ד. הכתיבה סייעה לבן-גוריון להבהיר ולגבש לעצמו את דעותיו ואת השקפותיו בשאלות מדיניות-פוליטיות שונות.

ה. כתעודה היסטורית: בחלקים רבים של היומן מורגשת היטב פזילתו של בן-גוריון אל עבר שר ההיסטוריה.²¹

על אף החומר העשיר המצוי ביומנים של בן-גוריון, רומה שעד כה רק מעטים עשו בהם שימוש. הביוגרפים מיכאל בר-זוהר²² ושבתי טבת²³ אמנם נעזרו בהם

21. הערכה שונה על אופיו ועל תפקידו של היומן יש לשבתי טבת, וכך הוא כותב: "ליומנו

[של בן-גוריון] לא השיח את לבו ולא התכוון לעשותו אספקלריה לנפשו ולהגיגיו. בעצם היה זה יומן-פגישות, ארכיון צמוד ועזר לזיכרון ולסדר בעבודה, [...] טבת ב', עמ' 254.

22. מיכאל בר-זוהר, בן-גוריון, תל אביב 1975.

23. טבת (ראה הערה 12 לעיל) מרבה להשתמש ביומנו של בן-גוריון, אף כי במשגים

מוזערים. דוגמה לאי דיוקים נמצא, למשל, בכרך ב', עמ' 58, שבו מתאר טבת את

פעילותו של בן-גוריון בבחירות לאספת הנבחרים של 1920 ואת מאמציו לגייס את קולות

התימנים. מספר טבת: "על המורה יוסף קלמן, שניהל את בית הספר במזכרת בתיה

הסמוכה ועשה הרבה לטיפוחם של ילדים ומבוגרים בשעריים באמצעות ועדת התרבות

שעמד בראשה, הטיל לערוך פעולות הסברה. בדרך זאת הלך גם בתל אביב, שגם

בתחומיה שכן ציבור תימני גדול. את המורה יהושע מרגולין, שהכיר את "צעירי המזרח",

כלשונו של בן-גוריון, הועיד לפעולות הסברה, ואילו את מאיר כהן, מעובדי "המשביר"

– ולפיכך בעל קשרים בתחומי התעסוקה והאספקה – הציב בראש הפעולה בניכור

התימני בתל אביב." טבת לא זיהה נכון חלק משליחי בן-גוריון בקרב התימנים. בן-גוריון

התכוון לציב קלמן מזכרון (ולא עקרון), שהיה אחיו של יוסף, והורה עברית לקבוצת

תימנים לאחר שובו מהצבא התורכי. צבי היה פעיל בוועדת התרבות בחיפה; המורה

יהושע מרגולין ("הדוד יהושע") שהה ב-1920 בחו"ל, ובן-גוריון התכוון אולי לאברהם

דוד מרגולין, מורה לטבע במקווה ישראל; "צעירי המזרח" היתה אגודה של יוצאי תימן

ביפו (בבחירות של 1920 הצטרפה אל "הפועל הצעיר"), והתימני מאיר זיחה כהן עבר

ב"המשביר", ובתור שכזה היה בעל השפעה על קבלת עובדים במקום. לדברי מאיר זיחה

כהן, הוא זכה לכינוי "הז'נרל התימני" עקב פעילותו בתעסוקת התימנים.

להכנת ספריהם, אך הביוגרפים הלועזים לא ניצלו אותם כלל. גם מחברי מונוגרפיות, הדנות בנושאים שבהם עסק בן-גוריון, ממעטים לצטט מהיומנים, וחבל, שהרי הם יכולים לשמש מקור לא אכזב להכרת התקופה ובעיותיה. להלן פירוט מקצת הנושאים הנסקרים ביומניו: קורות הסדרות העובדים הכללית, קורות מפלגת "אחדות העבודה", קורות ההתיישבות העובדת, הקמת שכונות פועלים (למשל, שכונת ברוכוב), קורות גרוד העבודה, סכסוכי עבודה וקרקע (למשל, במפעלי "נשר", בעין חרוד ובכפר יהושע), השמאל הלא-ציוני בארץ ישראל, השאלה הערבית, התנועה הציונית בחו"ל (במיוחד ארגונים המקורבים ל"אחדות העבודה") ועמדותיה, חיי החברה והתנאים הסוציאליים בארץ ישראל, דמויות שונות כמו יעקב דה-האן ואלכסנדר זייד, תיאור העשור הראשון למנדט הבריטי ועוד.

בנוסף לאלה נתן בן-גוריון ביטוי נרחב להשקפותיו בסוגיות נבחרות, לדוגמה: מסה המוקדשת ללבנין, לפועלו ולתפקידה של האישיות בהיסטוריה. כמו כן ימצא המעיין ביומן חומר סטטיסטי על התפתחות הארץ, מאמרים נבחרים מהעיתונות ועוד.

